

DE PERS TER DISKUSSIE *Gesprek met Rudolf Boehm*

In tegenstelling tot wat in het algemeen leeft bij het publiek dat betrokken was bij de reddingsactie van De Morgen, pleit Rudolf Boehm, professor hedendaagse filosofie aan de RUG, niet voor een onafhankelijke pers, maar omgekeerd, voor een afhankelijke of 'partijdige' pers. Met dit standpunt wekte hij al heel wat onbegrip en tegenkating. Eens te meer omdat partijdigheid van de pers vaak gelijk werd gesteld aan het oudbollig klinkende 'partijkraant'. Het Masereelfonds vroeg Boehm om het openingsreferaat te houden op haar studiedag over de pers op 12 september.

Wij leggen hem nogmaals de vraag voor. Wat wordt er bedoeld met partijdigheid van de pers?

Het idee van een partijdige pers is gebonden aan een voorstelling over haar belangrijkste taak in het maatschappelijk leven, meer bepaald het politieke leven. In de huidige massa-democratieën is een samenspraak van de leden van de maatschappij niet mogelijk zonder medium. Men dient gebruik te maken van bemiddelaars of media. Dat is ook de oorspronkelijke betekenis van het woord medium 'middel', in het Frans ook 'milieu'.

4 Als die samenspraak vereist is in functie van het democratisch proces, dan kan zij er niet enkel in bestaan dat links en rechts stukjes informatie worden bijeen geraapt. De samenspraak moet handelen over de maatschappelijke noden, de projecten om hieraan te verhelpen en uiteraard de verantwoording van die projecten.

Dat is de centrale idee van partijdigheid van de pers. Haar informatieve functie is daaraan ondergeschikt. Zo kan men bijv. enkel op basis van partijdigheid opkomen voor een pluralisme van de pers. Het informatieprobleem zelf staat niet los van belangproblemen. Waarover wordt geïnformeerd, in welke mate, met hoeveel ruimte en tijdsbesteding, houdt verband met specifieke maatschappelijke belangen. En dan heb ik het nog niet over kapitalistische belangen.

De informatie is maar interessant voor zover ze betrekking heeft op de reële maatschappelijke noden en projecten. Als de socialistische partij bijv. een plan voorlegt om het probleem van de werkloosheid op te lossen, en dat voorstel lijkt op wat met Mitterand, Maurois, Fabius in Frankrijk schijnbaar een mislukking werd, dan moet daarover geïnformeerd worden.

Dat wat betreft partijdigheid in het algemeen. Dat die partijdigheid betrokken kan zijn op een politieke partij is daarmee ingesloten. Op voorwaarde echter dat die partij partijdigheid in de eerste betekenis waarneemt, d.w.z. maatschappelijke projecten voorlegt, zich daarvoor verantwoordt, tolereert dat het publiek

er zich over uitsprekt. Met andere woorden dat die partij bereid is tot een democratisch proces, en niet enkel haar eigen slogans wil herhalen. Anders heeft het natuurlijk geen zin.

In tegenstelling tot andere Vlaamse dagbladen wil De Morgen uitdrukkelijk een onafhankelijke krant zijn. Ook de relaties met de socialistische partij worden in dat verband op de tocht gezet. Heeft de redactie van de krant ongelijk als zij het vermogen tot zelfkritiek van de partij niet erg hoog inschat? Anders gesteld, is het voorstel van een partijdige pers wel realistisch?

Als de socialistische partij hier niet toe in staat is, als mijn voorstelling te idealistisch is, dan hebben we geen nieuwe De Morgen nodig, maar een nieuwe socialistische partij. Maar volgens mij is deze partij, hoewel ik mijn bedenkingen heb, hier in wezen nog steeds toe in staat. Ik vind de onafhankelijkheid van een dagblad overigens helemaal niet zo'n positief begrip. En ik bedoel dit heel eenvoudig, empiristisch. In de praktijk betekent de onafhankelijkheid van De Morgen dat je voor wat in de krant aan bod komt volledig afhankelijk bent van één persoon, m.n. Paul Goossens. Een verdienstelijk man, die ik respecteer en die zoals iedereen het recht heeft om zich te vergissen. Zijn grootste vergissing is volgens mij juist zijn geloof in onafhankelijkheid. Gevolg daarvan is dat Goossens zelf nog enkel afhankelijk is van zijn persoonlijke visie, waarvan niemand weet wat die eigenlijk vertegenwoordigt. Hij is een goede persman, maar is hij een man met een politieke visie? Kan één man een man zijn met een politieke visie? Treedt daar een soort leidersfiguur op?

Bovendien is hijzelf nog steeds afhankelijk van 'het goed produkt', zoals eindeloos wordt herhaald, d.w.z. van de verkoop, de klant, de publiciteit. In dat verband wordt gezegd dat De Morgen aan de publiciteitsmanagers een eigen doelgroep heeft aan te bieden. Zo zou de nieuwe generatie, en de kopers van De Morgen belangstelling hebben voor de koers van aandelen, enz. Hoe ver kan men daarin gaan zonder het gelaat van de krant te vervalsen? Een ander mo-

gelijk gevolg van dit beleid is dat de krant in zo grote mate ingenomen is met, laat me het voorzichtig uitdrukken, aandacht voor vrijetijdsbesteding. Ikzelf lees De Morgen van achter naar voor om te zien waar hij begint.

Ik kan me indenken dat een zekere afhankelijkheid van de SP en haar leiding, en kiezers - waarmee de top van de partij toch rekening moet houden - op dit vlak voor de krant een verbetering zou kunnen betekenen. De Morgen begint mij gewoon te vervelen!

Bent u dan van oordeel dat de andere Vlaamse kranten deze functie van partijdigtheid wel vervullen?

Eerder, niet alleen op het vlak van de informatie, maar ook door een zekere openheid omtrent de bedoelingen van de rechterzijde, een zekere glasnost, heeft men iets aan een krant als De Standaard. Neem bijv. de reeks artikelen die de economische hoofdredacteur Jan Bohets schreef, nadat hij in het voorjaar een bezoek bracht aan Amerika. Reagans economische politiek werd daarin opgehemeld als het voorbeeld dat hier navolging moest krijgen. Wat hieraan leerrijk is, is dat je met een man te maken hebt waarvan je weet dat hij de feiten in het meest gunstige licht wil stellen. Als er dan toch nog vreselijke toestanden naar voor komen dan weet je wat je er aan hebt.

Rudolf Boehm op studiedag

Misschien interessant voor iemand die dagelijks verschillende kranten leest. De gemiddelde krantenlezer zal het bij een doorgedreven partijgebondenheid vaak moeten stellen met slechts één politieke visie. Een confrontatie van standpunten tussen kranten lijkt niet waarschijnlijk. En is daarmee het democratische streefdoel ook niet onhaalbaar?

Dat klopt, en we zijn er misschien nog slechter aan toe, want ook de verantwoording van projecten ontbreekt bij gebrek aan reële confrontatie. Als je de stukken leest uit de periode van de journalistieke activiteit van Marx en Engels dan zie je dat wel, wederzijdse confrontatie en antwoorden daarop van kranten

onderling. De beschermende opstelling die je vandaag overal vindt, ook bij progressieven, is volgens mij een zware fout. Het bestaan van andere tendenzen wordt het liefst genegeerd of doodgezwegen. Bijv. het feit dat de linkerzijde nog altijd niet onder ogen wil zien dat een meerderheid van arbeiders in het ACV zit, dat is toch onvoorstelbaar. Of neem dat stuk van Bohets, daar is nooit een reactie op gekomen.

Bijna nooit gaat men op dat soort uitdaging in. En toch is dat het maatschappelijk debat dat we nodig hebben. We kunnen niet voorbij aan een manier van samenspraak en de taak van polemische confrontatie. De achtergrond van deze malaise in de pers is waarschijnlijk het politieke leven zelf, dat zowel in de VS als in West-Europa zo al zieltoegend is.

Toch blijft de vraag hoe een progressief dagblad vandaag in Vlaanderen er uit moet zien. Enerzijds stel je vast dat de socialistische partij de laatste jaren slecht gereageerd heeft op een aantal nieuwe tendenzen. Langs de andere kant zie je bij de nieuwe generatie dat veel jongeren zich progressief noemen, zonder zich te willen identificeren met de socialistische partij. De formule van De Morgen speelt hierop in.

De mensen die vinden dat ze niet aan bod komen op het plan van de partij, moeten proberen iets te veranderen aan die partij en een maatschappelijk debat op het getouw zetten. Men moet de leiding van de partij dwingen zich uit te spreken over pertinente vragen. Op die manier kan men vaststellen wie al eens heeft nagedacht en op die basis ook iets te zeggen heeft, en wie direkt stilvalt. Dat zou ook gevolgen hebben voor de manier waarop de partij bij verkiezingen haar kandidaten naar voor schuift.

Als ik het goed begrijp zou de pers in uw voorstelling een hefboom moeten zijn om de partij te veranderen, of tenminste andere aksenten te leggen?

Inderdaad, het belangrijkste is de partij te doen leven, want dat lijkt mij het ergste, het is allemaal zo dood. Het gaat er niet om dat de initiatieven van de SP op maatschappelijk gebied twijfelachtig zouden zijn. Het gaat er om dat ze niet bekend zijn, of niet verantwoord worden of bediscussieerd worden in het publiek. Ik denk dat dit ook te maken heeft met de zgn. onafhankelijkheid van De Morgen.

Dat wat betreft de politieke kant van partij en pers. Dit veronderstelt een manier van financiering. Hoe ziet u dat?

Een eerste zaak is dat die dingen veel te duur zijn. De produktiekosten kunnen een stuk naar beneden, ik heb daar zelf konkrete ervaring mee. Als tweede punt zou ik stellen dat zo'n pers idealiter moet bestaan op koöperatieve basis. Ook het onderscheid tussen schrijver en lezer zou in dat opzicht kunnen verdwijnen een idee van Eric Corijn dat ik bijtreed.

Wat De Morgen betreft vind ik dat de SP op dat vlak toch grotere inspanningen had kunnen doen, en niet de onnozele inspanning van leningen op te nemen. Men had een abonnementenkampagne kunnen voeren bij de leden van de SP. De dubbelzinnigheden die daar omtrent bestaan zijn bekeerd. Ook de giftenkampagne om kapitaal te verzamelen beschouw ik als een vergissing. Ik heb van bij het begin gesteld dat men vooral nieuwe abonnementen moest werven. Het politieke leven van een blad is niet een eenmalige zaak van eens diep in zijn beurs te grijpen, dat verondersteld een bestendig engagement.

Voor de rest zie ik niet in waarom de kranten niet als een openbare zaak door de gemeenschap zouden gefinancierd worden. Dat is helemaal niet utopisch. Neem het voorbeeld van de universiteit, die als instelling van openbaar nut door de staat bekostigd wordt. Waarom zou iets vergelijkbaar voor de kranten niet mogelijk zijn? De staat kan bijvb. de kosten van infrastructuur en distributienet op zich nemen; voor het personeel, de redactie, e.d. kan men een coöperatieve oplossing zoeken.

Volgens Paul Goossens bestaat er de kans dat een commerciële groep, vanuit winstbegeerte lang interesse zou hebben voor een krant met een autonome redactie. Uw standpunt sluit die commerciële optie volledig uit.

6 Zoveel mogelijk zou ik zeggen. Er zijn natuurlijk geldschieters denkbaar die ik weet niet om welke motieven een krant haar maatschappelijke functie zouden laten vervullen. Misschien zouden het zeer intelligente geldschieters moeten zijn, die begrijpen dat de hele samenleving er belang bij heeft dat er een politiek leven plaatsvindt. Maar ik zie niet in welke noodzaak daartoe bestaat. Ik meen ook niet dat alles zo vast zit onder het kapitalistisch circuit. Overigens is dat een werkhypothese waarop je helemaal niet kan voortgaan. Uiteindelijk zou geen enkele maatschappelijke verandering meer mogelijk zijn.

Paul Goossens op studiedag

Een kritiek die men tegenwoordig nogal eens hoort bij links is dat in het verleden te vaak amateuristisch tawerwerk werd gedaan. Men wil de professionele journalistiek herwaarderen.

Een journalist moet in de eerste plaats een interview zijn, d.w.z. hijzelf moet een medium zijn dat stellingnamen en verantwoordingen uitlokt. Natuurlijk mag hij een eigen mening hebben, maar hij is geen bevoorrechte. Daarbij moet hij in staat zijn aan bod te brengen wat anderen misschien niet kunnen uiten. De vragen op zo'n manier toespitsen dat men de noodzaak en het recht ervan inziet. Maar ik vraag me af waar dat soort journalisten gevormd wordt.

Een andere vraag, de objectiviteit van de berichtgeving op BRT staat momenteel hevig ter discussie. Wat kan daarover gezegd worden vanuit de opvatting van noodzakelijke partijdigheid?

In dit informatietijdperk, wat het zogezegd is, wordt de idee van objectiviteit veel te naïef op de voorgrond geschoven. Men geeft zich helemaal geen rekenschap hoe moeilijk zo iets als objectiviteit te bereiken is. Al op het eenvoudigste niveau, de keuze van de onderwerpen, kan ze in twijfel worden getrokken. Om nog te zwijgen van het probleem dat het zich toeleggen op objectiviteit zelf een soort partijdigheid insluit. Op dat punt is er op dit ogenblik in de filosofie een consensus in de maak.

Wat de televisie betreft, die zou natuurlijk de rol moeten spelen van een forum waar verschillende politieke standpunten aan bod kunnen komen. Met genoegen verneem ik nu dat de SP zich akkoord heeft verklaard met de zendtijd voor de regering, op voorwaarde dat men daaraan een recht op antwoord koppelt. Ja, dat is een zeer primitief en zeer goed idee.

Tot slot, naar aanleiding van de problemen van De Morgen hebben verschillende filosofen zich in het publiek debat gemengd. Verwacht uzelf hiervan een positief effect?

Ik denk van wel, natuurlijk alle proporties in acht genomen. Want wat betekent het de dingen filosofisch benaderen? Gewoon ze op de principiële vragen terugbrengen, en dat kan iedereen. Natuurlijk scheidt het wat meer gehoor, maar soms is dat ook vervelend. Het belangrijkste zijn niet de stellingen, die afwijken, maar het aan bod brengen van een bepaalde thematiek. Zoals de polemiek over de functie van de pers tot gevolg kan hebben dat men het begrip 'onafhankelijkheid' in vraag gaat stellen. Dat onafhankelijkheidsbegrip is zo'n uitloper van de bij ons nog steeds dominante vrijheidsidealen. En men kan zich afvragen of men tegelijkertijd onvoorwaardelijk voor de vrijheid en het socialisme kan zijn. Socialisme, dacht ik, betekent maatschappelijkheid.

Patrick Deboes & Marc Van Acker